

Tükrötartások fesztiválja

BESZÉLGETÉS BOCSÁRDI LÁSZLÓVAL

Sepsiszentgyörgyön, a Tamási Áron Színház büfájében fotómozaik – hatvan év nagy pillanatai – idézi a múltat. Ezt a születésnapot ünnepli az idén született – alap-metaforáját nevében rejtő – Reflex Fesztivál. Bocskári László a Berliner Ensemble oszlopa előtt azt olvasta, hogy tükröt tartani nem ugyanaz, mint tükrözni. A tükröt tartás tudatos, szándékos tett, magába foglalja azt is, hogy honnan tartjuk a tükröt, s a színház teátrális összefüggéseire, a színházcsinálás szubjektivitására is rávilágít. Ebben az értelemben tart tükröt a Reflex Fesztivál.

– A fesztivál neve (többek között) Kelet- és Közép-Európa színházi értékrendjét tükrözi, hiszen díjazott előadásokat hívtatok meg. Honnan az alapkoncepció?

– Az alapgondolat azért született meg, mert furcsán viszonyulok a díjakhoz. Egy szűk kör jónak titulál egy előadást, majd ez eldöntött tényné válik. Ezért a versenyszerű fesztiválokat, ahol valaki „győz”, nem tartom helyesnek. A művészetben általában a másság a kulcs, a másságon belül pedig nem tartom szerencsésnek a rangsorolást. Sokszor több előadás is izgalmas, és nem mindig indokolt, miért éppen az egyiket kiáltják ki győztesnek. Ezért azt gondoltam, tegyük egymás mellé, melyik országban mit tartanak nagyon jónak az adott ország színikritikusai. A színház a gyakorló színházcsinálók, a kritikusok és a nézők együttes munkájának gyümölcse. Ez adja egy ország színházkultúrájának jellegét. A színikritikusoknak ugyanazt a célt kell szolgálniuk, mint a színházcsinálóknak. Az alapvető cél pedig az, hogy korunknak szóló produkciók jöjjenek létre, amelyek szembesítenek minket a körülöttünk létező szellemi vonulatokkal és értékekkel: tehát segítenek a nézőnek élni.

– A díjazott előadások közül válogatva, mik voltak a személyes szempontjaid?

– Kikerülhetetlen szempont volt, hogy beférjen hozzánk. Ezért nem jöhetett a kolozsvári *Ványa bácsi*, az utóbbi évek legjobb román előadása. Volt még egy Purcárete-produkció Szebenben, ott egy gyárat béreltek ki – ez anyagilag elképzelhetetlen lett volna. Eredetileg Nagy József *Woyzeck*-jét is meg akartuk hívni, szintén díszvendégnek, de aztán ezt nem sikerült megszervezni. Illetve két lengyel produkciót terveztem, a fesztivál vendégének, Jan Klatának egy másik rendezését, a *Transzfert* is. Ennek is anyagi akadálya volt. Klatát most ismertem meg, és mind a két előadása tetszett. Azon nem vacilláltam volna, hogy ér-

demes-e egy rendezőtől több előadást is hozni, hiszen nem ez a lényeg.

– Minek az alapján különül el a fő- és kísérőprogram?

– A főprogramba kerültek a már díjazott előadások, míg a mellékprogramba a szintén jelentős, de az országok klasszikus színházi képéből kilógó, valamint a figyelemre méltó szentgyörgyi produkciók.

– Miért került a mellékprogramba az *Yvonne*, burgundi hercegnő-rendezésed?

– Amikor a programot kialakítottuk, az *Yvonne*-t még nem jelölték UNITER-díjra.

– Korrekt döntés. Visszatérve ahhoz, hogy a kornak szóló, a jelent tükröző produkciókat válogattál: korábban azt nyilatkoztad, hogy nem szereted a „pillanatnyi dolgokra való reflektálás színházát”. Ez látszólag ellentmondás.

– A jelent úgy értem, hogy létezésünk nagy titkát a jelenben fogant érzésünk összefüggésében vizsgáljuk. Legtöbbször klasszikus darabot rendezek, mert ezek a szövegek olyan archetipikus szituációkat fogalmaznak meg a lehető legmerészebben, melyek mindannyiunk életének részei. Ha járunk pszichológushoz, akkor talán felderíthetünk valamit ezekből, de az emberek többsége valószínűleg nem is veszi észre az anyakomplexusát. Arról kell szólni, amit nagy merészség bevallani. A görögök ezt tették, később ezt a funkciót a pszichoanalízis vette át. A kortárs szövegekkel olyankor van gondom, ha nem érzem, hogy létrejön körülöttük a metafizikai tér. Azt gondolom, ez a színház feladata, nem pedig hogy a hétköznapiokról beszéljen. Persze ezeken a problémákon keresztül minden esetben el kell jutnunk nagyobb összefüggésekig. A klasszikus darabokban erre tág lehetőség nyílik. A görögök kozmikusága a színpadon találkozhat a mi földhözragadtságunkkal, és ez képet adhat arról, hol is tartunk ma, mert ez a lényeges.

– Ide kapcsolódik az egyik közönségtalálkozó kérdésfelvetése...

– Igen, a krakkói Sary Teatr kapcsán felvetődött, hogy mitől kortárs a színház. Ez nagyon izgalmas kérdés. Kár, hogy egy fesztivál nem alkalmas arra, hogy ezt megbeszéljük. Az ideális az volna, ha más csoportban értekeznének az esztéták, más körben a laikus közönség, és egy harmadikat kellene a színészeknek szervezni, hogy konkrét szakmai dolgokat vitathassanak meg. De mindenképpen fontos lenne, hogy az egyik teremben a színházesztéták üljenek le a rendezővel. Itt az előadás értékelése helyett arról lehetne szó, mi is a színház, mit is jelent az, hogy *modernség* és *újszerűség*. Szerintem az újszerűség egyetlen mozzanatban ragadható meg, ez pedig a személyesség. Tadeusz Kantor nem ma rendez, mégis hihetetlenül kortárs, mert meggyón nekünk. Leleplezi a saját, megismételhetetlen érzéseit. Thalheimernél is ezt tartom a legfontosabbnak, hogy eljut a személyesség olyan fokára, ami mellbe vág. Ettől nagyon kortársi.

– *Michael Thalheimer, a Deutsches Theater rendezője díszvendég a fesztiválon. Példaképeid között említetted...*

– Néhány éve kezünkbe került Thalheimer *Emilia Galotti*-előadásának felvétele. Elementáris hatással volt rám, és ezt az élményt megosztottam a színészekkel is. Mikor néhány évvel később a Nemzeti Színházban rendeztem, és meghívták Thalheimer rendezését, a *Faust I. részét*, megszerveztem, hogy a társulat nagy részével elmenjünk megnézni, mert úgy éreztem, olyasmit fedeztem fel, ami irányt adhat. Logikus volt, hogy ha már fesztivált csinállok, meghívjam a Deutsches Theatert. Elutaztunk Berlinbe, és hihetetlenül nyitottak voltak. Ez szervesen kapcsolódik ahhoz az értékhez, amit a munkájukban felfedeztem: csak olyan emberek tudnak így odafigyelni másokra (annak ellenére, hogy a világ végéről, egy kis városból érkezünk), akiknek tényleg van önbizalmuk, mert érzik, érvényes, amit csinálnak. Egy olyan pillanatában van ez a színház, amikor tudják: a közönségnek szüksége van a munkájukra. A nézők nem a Romániában is megszokott lelkesedéssel, hanem a műértők figyelmével és hálás örömeivel, meghatva ünnepezték a színészeiket. Nekem úgy tűnt, a berlini hangulat a színház paradicsoma abban az adott pillanatban: hogy lehetséges ilyen színvonalon ekkora közönséget magadénak tudni.

– *A szentgyörgyiek érdeklődése a fesztivál iránt visszairigazolja, amit célként tűztél ki magad elé, amikor tizenöt éve idejöttél művészeti igazgatónak. Mára közönségszínház helyett egy értéket képviselő közönségszínház vált valóra.*

– Nagyon pontosan emlékszem arra a pillanatra, amikor úgy döntöttem, hogy társulatot alapítok. Ez 1984-ben volt, akkor kerültem Gyergyószentmiklóásra. Látva a kőszínházi produkciók nagy részét, undor fogott el. Hamisnak éreztem, *minthának*, öntetszelgőnek, unalmasnak. Úgy éreztem, nem akarnak megszólítani minket, csak saját magukat ünneplik. Ezért elhatároztam: megkeresem a módját, hogyan lehet másképp. Úgy döntöttem, olyanoknak fogok színházat csinálni, akik akkor nem jártak színházba. Annak a fiatal értelmiségi rétegnek, amely nem tudta megszeretni, amit látott. Most pedig, a fesztiválon,

figyelem, ahogy a különféle városokból ideérkezett fiatalok felszabadultan táncolnak az előadások után, és kíváncsi vagyok, vajon végig kitart-e ez az energia. Ez azt jelenti számomra, hogy valami olyasmi történt az előadáson, amitől elengedik magukat. Hála istennek az eddigi produkciókban volt olyan mélység, ami után az ember szívesen ünnepel. Mert ha nincs, mindig rossz szájjal távozunk, és kerüljük a másikat. Ezért paradox módon a tragédiáknál nagy az esélye, hogy boldog emberekkel találkozzunk. Mint tudjuk, ez a legoptimistább műfaj, hiszen ki meri mondani a legsúlyosabb dolgokat, vagyis hisz abban, hogy lehet élni.

– *Mikor a Tamási Áron Színház igazgatója lettél, aggódtál, mennyi időd és energiád marad rendezésre. A fesztiválszervezés újabb teher lehet...*

– Érdekes módon kevésbé zavarja a rendezői életemet, mint az igazgatás. Csodával határos módon olyan csapat alakult ki körülöttem – színháziak és színházon kívüliek egyaránt –, amelynek jóvoltából minimális beavatkozásokkal, szinte hátradőlve tudom követni a fesztivál eseményeit, és ez kimondhatatlan öröm számomra. Nézni, ahogy az előadások utáni bulin tömeg van, jól érzik magukat. Mindig is erre vágytam, hogy a körülöttem lévő emberek gyermekként tudjanak örülni. Színházat is ezért kezdtem el csinálni. Hogy érzékeltessem: szabadok vagyunk. Ezért bosszant minden, ami lehúzza a földre.

– *Az önmeghatározásodban is fontos szerepet szántál ennek a fesztiválnak...*

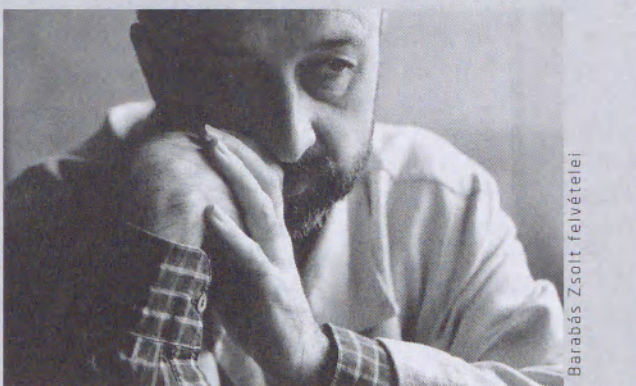
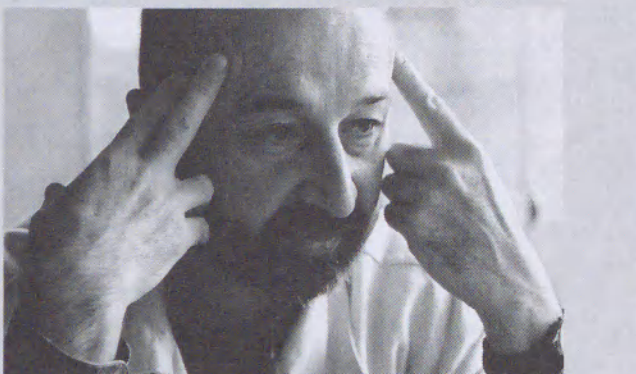
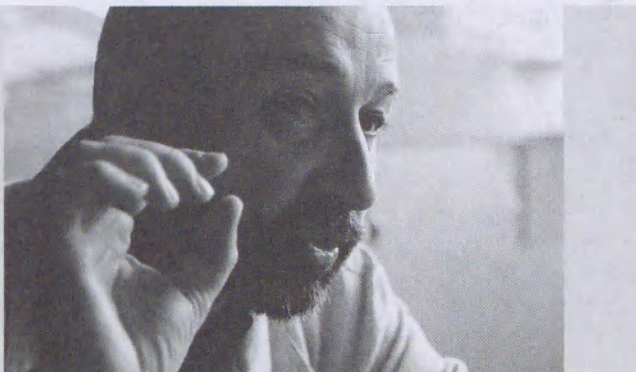
– Egyelőre várom, hogy mindegyik előadás megtörténjen Szentgyörgyön. Mert ebben a térben, ezekkel a nézőkkel tudom megtalálni a saját helyem a világban, itt fogalmazom meg magam. Berlinben előadást nézni szakmai csemege, nyilván nagyon tanulságos, de igazából itt tudom ellenőrizni, mit mond egy-egy színházi élmény az én közegemben. Ha akarom, van egy kis önzés ebben a fesztiválban. Nemcsak a saját személyemet illetően. A színésztársaimat és a színház technikai személyzetét is szembesíteni akarom azzal, hogyan viszonyulnak a színházhoz máshol. Nem is egyes zseniális technikai megoldásokra gondolok, hanem arra, ahogyan a színház körüli teendőket kezelik. Ezek nem konkrétan megfogható dolgok, inkább meg kell érezni őket.

– *Én úgy látom, az eddigi előadások nagyon érzékiek voltak, ez pedig a „szentgyörgyi stílus” védjegye – talán rokon lelkek járnak itt...*

– A színház valóban elsősorban érzéki produktum. Nem véletlen, hogy a kortárs színház egyik legfontosabb feladata: a rendezőnek lehetővé kell tennie, hogy a színészek egymásba merülve fedezzék fel egymást. Az olyan produkciók, mint a *BL*, hihetetlenül pontosan jelzik, hol tart a jó színház. A német előadásokban is áttevődik a hangsúly a színészekre, miközben zseniális rendező van a háttérben, de el tudja vinni odáig a színészeket, hogy az előadás teljesen érzékivé váljék. Az érzékiség tragikus és meghatározó, mert az ember önmagával szembeni kiszolgáltatottságát juttatja eszünkbe. Tehát mindenképpen kulcsa a színháznak.

– *Mennyire számíthatunk visszatérő nevekre? Hiszen két év múlva már Szerbia, Szlovákia és Ukrajna lennének a fókuszban...*

– Ha a következő fesztivál is létrejöhet, akkor előfordulhatnak visszatérő vendégek. Ez sajnos nem csak rajtam áll. Két év múlva ismét szükség lesz két társszervezőnk, a Városi és a Megyei Tanács támogatására. Azért sem akartam évente fesztivált rendezni, mert akkor pusztán rutinná válhatna, holott én azt szeretném, hogy a Reflex egyfajta tanulmány végeredménye legyen, ahol az előadások megérintik az embereket.

Barabás Zsolt felvételei

– És kivételes olyan szempontból, hogy nem negligálja a köztes műfajokat sem, lazán értelmezi a színház határait. Ennek fényében akár opera- vagy bábelőadás is várható a későbbiekben?

– Azzal, hogy eldöntöttem: az adott országban díjazott előadásokat választok be, tulajdonképpen alávetttem magam annak, mit tartanak ők jónak. Mégis azt akartam, hogy egy országban belül egyedebb ten-

denciákat is be lehessen mutatni, ezért szándékaim szerint lett volna még egy vonulata a fesztiválnak. Ugyanezen országokból hívtam volna meg főleg alternatív zenekarokat, amelyek valamilyen szinten kapcsolódnak a kortárs színházhoz is. Bár erre most nem kerülhetett sor, a fesztivál fő vonalán kívül, amit sötétkékkal szedtünk a programfüzetben, lettek más színek is. Ilyen például a *BL* című produkció, valamint a lengyel *Scena Plastyczna* fellépése. Érdekes lehet, hogy a lengyeleknél mostanában néha nincs szöveg, esetleg még hagyományos értelemben vett színész sem. Tudvalevő, mennyire plasztikai fogantatású a lengyelek gondolkodása. A jelentős drámaíróik képzőművészek voltak. Mint ahogy Magyarországon nagyon nagy teret hódított az utóbbi évtizedekben a mozgásszínház. Keresi a határait, próbál megszabadulni a kőszínház szövegcentrikusságától. Ezért gondoltam, hogy a *BL* ezt majd pontosan tükrözi. Pénzügyi okok miatt nem sikerült ugyan végigvinnem ezt a szempontot, de a továbbiakban céloml tűztem ki. Elképzelhető, hogy valamelyik évben éppen egy opera-előadást fogok meghívni, ami valamitől jellegzetessé vált adott színházi környezetben. Visszatérve ahhoz, hogy az egész mögött egy nagy önzés áll: abban reménykedem, segít majd minket, kortárs művészettel foglalkozó embereket továbblépni a munkánkban.

– A színház évfordulóján ti is olyan ponton álltok, ahonnan nehéz a továbblépés?

– A hatvan év számomra fikció, hiszen én tizenöt éve vagyok itt. De nagyon fontos, hogy amikor idejöttünk, egy negyvenöt éves tradícióval rendelkező színháznak lettünk részesei. Gyergyószentmiklóson én alapítottam az első színházat, a Figurat. Szentgyörgyön a színházas múltnak köszönhetően nyitottabbak voltak az emberek. A hatvanas évektől kezdve hihetetlenül intenzív költői élet folyt itt, a helyi lap máig messze túllépi a hagyományos szerepkört. Tradíciója van a képzőművészeti életnek, és évekig Performansz Fesztivál is volt a Szent Anna-tónál. Vannak olyan helyek a világban, amelyek odasűritik az emberi energiákat, és a kreativitás egyszer csak olyan eredményeket hoz, amelyek bevésődnek az emlékezetbe. Azt sem lehet tudni, mi volt például Kaposvár titka, vagy Piatra-Neamțé, ahol nagyon sok fontos román színházi nagyság megfordult (Purcărete, Șerban, Frunză), de abban reménykedtem, hogy Szentgyörgy is ilyen hely. Ami pedig most színházi tekintetben a városban történik, azt bizonyítja, hogy itt valóban energiák vannak, és a közönségnek szüksége van magas színvonalú kortárs művészetre. Lehet, hogy öt év múlva már semmi nem lesz ebből, de ez nem is fontos: *jelen időben* kell élni.

AZ INTERJÚT KÉSZÍTETTE: HERCZOG NOÉMI

www.szhaz.net